

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС ВАВИЛОНСКАТА БИБЛИОТЕКА

Превод от испански: Десислава Николаева, 2004

chitanka.info

*С това изкуство можете да съзерцавате
различните съчетания на двайсет и трите
букви...*

„Анатомия на
меланхолията“, част 2,
пар. II, чл. IV

Вселената (която други наричат Библиотека) е съставена от неопределен, вероятно безкраен брой шестоъгълни галерии. В средата на всяка галерия има голяма вентилационна шахта, оградена с нисък парапет, така че през нея се виждат по-горният етаж и още по-горният — до безкрайност. Подредбата на галериите е винаги една и съща: двайсет лавици, разпределени по пет на всяка от четирите стени на шестоъгълника, като височината на стелажите от пода до тавана едва надвишава ръста на средно висок библиотекар. В незаетите стени се отваря тесен проход към друга галерия, съвсем същата като първата и като всички останали. Вляво и вдясно от коридора има две съвсем тесни помещения. В едното може да се спи прав, а другото е отредено за удовлетворяване на естествените нужди. Пак в този проход една спираловидна стълба се вие нагоре и надолу и се губи в далечината. Поставено е и огледало, което удвоява съвсем вярно всичко видимо. От това огледало хората заключават, че Библиотеката не е безкрайна — ако наистина бе безкрайна, за какво би било това илюзорно удвояване? Лично аз предпочитам да смятам, че шлифованите повърхности изобразяват и обещават безкрайност... Светлина идва от едни сферични плодове, наречени лампи. Във всяка галерия има по две такива лампи, разположени диагонално. Светлината, която излъчват, е оскъдна, но вечна.

Както всички хора от Библиотеката на младини пътешествия, странствах по следите на една книга, може би каталога на каталозите; сега, когато очите ми едва разчитат това, което пиша, се готвя да срещна смъртта на няколко левги от галерията, в която съм се родил. Когато умра, нечий милостиви ръце ще ме хвърлят през перилата. Гроб ще ми бъде бездънното пространство; тялото ми ще пропада с векове,

ще се разложи и ще изчезне във вихъра на безкрайното падане. Заявявам ви, че Библиотеката е безпределна. Идеалистите доказват, че шестоъгълните помещения са необходима форма на абсолютното пространство или поне на нашето чувство за пространство. Те смятат, че е немислимо да съществува триъгълно или петоъгълно помещение. (Мистиците уверяват, че в мигове на екстаз им се е явявала кръгла зала с огромна кръгла книга, чийто безкраен гръб е долепен до кръгообразната стена; но техните твърдения са съмнителни, а думите им — неясни. Тази циклична книга е бог.) Нека засега се ограничи да повторя класическото съждение: *Библиотеката е сфера, чийто точен център е която и да е шестоъгълна галерия и чиято окръжност е недосегаема.*

Всяка от стените на всяка шестоъгълна галерия е с по пет лавици; на всяка лавица — по трийсет и две книги с еднакъв формат; във всяка книга — по четиристотин и десет страници; на всяка страница — по четирийсет реда; на всеки ред — около осемдесет черни букви. Букви има и по кориците на всяка книга; но тези букви не сочат, нито подсказват какво съдържат страниците. Знам, че такова несъответствие някога е изглеждало тайнствено. Преди да изложа накратко отговора на този проблем (а въпреки трагичните последици откритието му може би е най-важното събитие в историята), бих искал да припомня няколко аксиоми.

Първо: *Библиотеката съществува ab aeterno*^[1]. В тази истина, чието пряко следствие е бъдещата вечност на света, не може да се съмнява нито един здрав ум. Човекът, несъвършеният библиотекар, може да е плод на случайността или творение на зли демиурзи; вселената, снабдена с изящни лавици, загадъчни томове, нескончаеми стълби за пътешественика и отходни места за уседналия библиотекар, може да бъде творение само на бог. За да схванем каква огромна разлика има между божественото и човешкото, достатъчно е да сравним грозните и разкривени знаци, които несигурната ми ръка е надраскала върху корицата на една книга, със съразмерните букви по нейните страници: ясни, изящни, блестящо черни, неподражаемо симетрични.

Второ: *Броят на писмените знаци е двацет и пет*^[2]. Тази констатация е позволила преди триста години да се формулира обща теория на Библиотеката и да се даде задоволителен отговор на

неразрешимия дотогава проблем за неустановената и хаотична природа на повечето книги. Една книга, която баща ми видял в галерия на сектор 15–94, се състояла от буквите MCV, натрапчиво повтарящи се от първия до последния ред. Друга (често търсена в тази зона) е същински лабиринт от букви, но на предпоследната ѝ страница пише: „О, време, пирамидите ти“. Всеизвестно е: на един смислен ред или едно вярно сведение се падат хиляди нелепи какофонии, грамади несвързани думи и безсмислици. (Знам една труднодостъпна зона, където библиотекарите са се отказали от суеверния и безполезен навик да търсят смисъл в книгите, смятайки, че е все едно да се търси смисъл в сънищата или в безредните линии на ръката... Те приемат, че създателите на писмеността са наподобили дваисет и петте естествени знака, но твърдят, че приложението им е случайно и че сами по себе си книгите не означават нищо. Това мнение, както ще видим по-нататък, не е съвсем погрешно.)

Дълго време се е смятало, че тези неразгадаеми книги са написани на отмерели или непознати езици. Вярно е, че древните хора, първите библиотекари, са си служели с език, твърде различен от този, който използваме днес; вярно е, че на няколко километра вдясно езикът ни е диалектен, а деветдесет етажа по-нагоре вече е съвсем неразбираем. Всичко това, повтарям, е вярно, но четиристотин и десет страници с неизменни MCV не могат да съответстват на никое наречие и на никой език, колкото и примитивен да е той. Едни са предполагали, че всяка буква влияе на следващата и че значението на MCV на третия ред на страница 71 се различава от онова значение, което същото съчетание има на друго място и на друга страница; но тази мъглява хипотеза не е срещнала голям успех. Други са допуснали, че може би става дума за тайнопис; това предположение е общоприето, макар и не в този смисъл, който авторите му са влагали в него.

Преди петстотин години началникът на една от по-горните галерии^[3] се натъкнал на една книга, неразбираема като всички други, но с почти цели два листа еднородни редове. Той показал находката си на един странстващ дешифратор, който заявил, че текстът е на португалски; други пък твърдели, че е на идиш. За по-малко от век се установило какъв е езикът: самоедско-литовски диалект на гуарани с класически арабски окончания. Успели да разберат и съдържанието: най-общи сведения по комбинаторен анализ, онагледени с примери за

безкрайно повтарящи се вариации. Тези примери позволили на един библиотекар гений да открие основния закон на Библиотеката. Този мислител забелязал, че всички книги, колкото и да са различни, се състоят от едни и същи елементи — разстоянието между буквите, точката, запетаята и двајсет и двете букви на азбуката. Той изтъкнал и един факт, който бил потвърден от всички пътешественици: *В цялата огромна Библиотека няма две еднакви книги*. Изхождайки от тези неоспорими предпоставки, направил извода, че Библиотеката е всеобхватна и че в книгите от лавиците ѝ се съдържат всички възможни съчетания на двајсет и няколкото писмени знака (това число, макар и много голямо, не е безкрайно), или всичко, което може да бъде изразено — на всички езици. Всичко: подробната история на бъдещето, автобиографиите на архангелите, достоверният каталог на Библиотеката, хиляди и хиляди фалшиви каталози, доказателство за фалшивостта на тези каталози, доказателство за фалшивостта на истинския каталог, гностическото евангелие на Василид, коментар към това евангелие, коментар към коментара на това евангелие, правдивият разказ за твоята смърт, преводът на всяка книга на всички езици, интерполациите на всяка книга във всички книги, трактатът върху митологията на саксонците, който Беде^[4] е могъл да напише (но не е), изчезналите книги на Тацит.

Когато било провъзгласено, че Библиотеката съдържа всички книги, първоначалната реакция била необуздано щастие. Всеки се чувствал притежател на непокътнато тайно съкровище. Нямало проблем — личен или световен, за който да не се намери убедително решение в някоя от галериите. Вселената добила смисъл, вселената станала изведнъж безпределна като надеждата. По това време упорито се заговорило за Оправданията: книги с апологии и пророчества, които оправдавали завинаги деянията на всеки човек във вселената и криели чудни тайни за неговото бъдеще. Хиляди ненаситни хора напуснали милата родна галерия и се втурнали нагоре по стълбите, тласкани от суетния стремеж да намерят своето Оправдание. Блъскали се из тесните коридори, карали се помежду си, изричали грозни проклетия, душели се един друг кой пръв да се изкатери, запокитвали към дъното на шахтите измамните книги, сами загивали подир тях, изхвърлени от други обитатели на далечни краища. Някои полудявали... Оправданията наистина съществуват (виждал съм две, отнасящи се за

хора от бъдещето, за хора, които може би не са измислени), но търсачите били забравили, че вероятността човек да намери своето Оправдание или някой лъжлив негов вариант е нулева.

По същото време всички се надявали, че ще бъдат разрешени най-големите загадки на човечеството — произходът на Библиотеката и произходът на времето. Вероятно тези сложни загадки могат да се обяснят с думи: ако езикът на философите е непригоден и недостатъчен, многообразната Библиотека сигурно е създала съответния език заедно с всички необходими речници и учебници по граматика на този език. Вече цели четири века хората се ровят из галериите... Има и официални търсачи, *изследвани*. Виждал съм ги по време на работа — пристигат винаги капнали от умора; говорят за някаква стълба, по която едва не се били претрепали, защото нямала стъпала; разговарят с библиотекаря за галерии и стълби; понякога взимат най-близката книга и я прелистват, търсейки мръсни думи. Явно никой не се надява да открие нещо.

Огромната надежда, естествено, била последвана от дълбоко униение. Мисълта, че на една от лавиците на някоя галерия се крият ценни книги и че тези ценни книги са недостъпни, изглеждала почти непоносима. Някаква нечестива секта подбудила хората да прекратят търсенията и да опитат нещо друго: да разбъркват букви и знаци, докато по невероятна случайност не се получат каноническите книги. Властите се видели принудени да вземат строги мерки. Сектата престанала да съществува, но в детството си съм виждал старци, които се усамотяваха в отходните места с метални дискове и забранени чаши за зарове в ръце, с които се мъчеха да възпроизведат божествения безпорядък.

Други, напротив, смятали, че главната цел е да се унищожат безполезните книги. Те нахълтвали в галериите, показвали съответния документ, невинаги фалшив, с погнуса прелиствали някой том и осъждали на унищожение цели лавици: на техния очистителен аскетичен бяс се дължи безсмислената загуба на милиони книги. Имената им са прокълнати, но онези, които оплакват „съкровищата“, унищожени от безумието им, забравят два очевидни факта. Първо, Библиотеката е толкова необятна, че всяка щета, причинена от човек, е нищожна. Второ, всяка книга е единствена, незаменима, но (тъй като Библиотеката е всеобхватна) винаги съществуват стотици хиляди

несвършени копия: книги, които се различават помежду си само по някоя буква или запетайка. В противовес на общоприетото мнение се осмелявам да допусна, че последиците от изстъпленията на Очистителите са преувеличени от ужаса, който са предизвикали тия фанатици. Те са били обладани от безумното желание да завладеят книгите на Пурпурната галерия — книги с по-малък от обикновения формат; всесилни, мъдри и вълшебни.

Известно ни е и друго суеверие от онова време: за Човека на Книгата. На някоя от лавиците в някоя галерия (мислели хората) непременно съществува една книга, символ и обобщение *на всички останали*: някакъв библиотекар я бил прочел и станал богоравен. В езика, на който се говори в тази зона, още има следи от култа към този древен служител. Мнозина се отправяли да Го търсят. Цели сто години се лутали напразно. Как да намерят тайнствената свещена галерия, където Той е живял? Някой предложил един регресивен метод: за да се намери книга А, първо трябва да се открие книга В, която ще посочи къде се намира А; за да се намери книга В, първо трябва да се открие книга С — и така до безкрайност... В подобни приключения пропилях и изчерпах годините си. На мен самия не ми изглежда невероятно на някоя лавица във вселената да има една всеобхватна книга^[5]; моля неведомите богове един човек — един-единствен, макар и преди хиляди години! — да е намерил и прочел тази книга. Ако почестите и мъдростта, и щастието не са отредени за мене, нека бъдат за другиго. Нека има небе, макар и мястото ми да е в ада. Нека бъда опозорен и погубен, но поне за един миг, поне за един човек Твоята огромна Библиотека да намери оправдание!

Безбожниците твърдят, че законът в Библиотеката е не смисълът, а безсмислицата, и рационалното (даже най-елементарната логика) едва ли не е чудодейно изключение. Говори се (чувал съм) за „трескавата Библиотека, в която произволните книги са непрестанно изложени на риска да се превърнат в други книги и като обезумяло божество едновременно утвърждават, отричат и смесват всичко“. Тези думи, които не само разкриват безпорядъка, но и го доказват нагледно, явно издават лош вкус и безнадеждно невежество. В действителност Библиотеката включва всички езикови структури, всички възможни варианти на двайсет и петте писмени знака, но не и абсолютната безсмислица. Излишно е да отбелязвам, че най-хубавата книга в

многобройните галерии, които завеждам, е озаглавена „Вчесан гръм“, друга се казва „Гипсираното сгърчване“, трета — „Аксаксаксас мльо“. Тези на пръв поглед несвързани заглавия без съмнение могат да имат таен или алегоричен смисъл; този смисъл е изразен с думи и по предположение вече съществува в Библиотеката. Каквото и съчетание от букви да напиша, например *dhcmrlchtdj*, на един от тайнствените езици в божествената Библиотека то съдържа страшен смисъл. Всяка сричка, която произнасяме, е пълна едновременно с нежност и с ужас и е могъщото име на Бог в някой от тези езици. Да говорим, значи да изпадаме в тавтология. Това мое безполезно и многословно писание вече се съдържа в някой от трийсетте тома на една от петте лавици на някоя от неизброимите галерии — така както и неговото опровержение. (N възможни езика използват един и същ запас от думи; в някои знакът „библиотека“ допуска правилното определение *универсална и постоянна система от шестоъгълни галерии*, но „библиотека“ е и „хляб“ или „пирамида“, или какъвто и да е друг предмет и седемте определящи я думи имат друго значение. Ти, който четеш тези редове, сигурен ли си, че разбираш моя език?)

Постоянното писане ме отвлича от мисълта за сегашното положение на хората. Съзнанието, че всичко вече е написано преди нас, ни унищожава или ни превръща в призраци. Зная места, където младежите коленичат пред книгите и в изстъпление целуват страниците им, но не могат да прочетат нито една буква. Епидемиите, разколът, странстванията, неизбежно израждащи се в разбойничество, рязко намалиха числеността на населението. Струва ми се, вече споменах за самоубийствата, които от година на година зачестяват. Може би съм заблуден от старост и страх, но подозирам, че човешкият род — единственият — е на път да изчезне, а Библиотеката — осветена, необитаема, безкрайна, свършено неподвижна, изпълнена с ценни книги, безполезна, нетленна, тайнсвена — ще продължава да съществува.

Току-що написах „безкрайна“. Не сложих това прилагателно поради склонност към реториката; убеден съм, че все пак не е нелогично да мислим, че светът е безкраен. Онези, които смятат, че той има граници, допускат, че някъде в далечината коридорите, стълбите и шестоъгълните галерии могат по необясним начин да се свършат — а това е абсурдно. Онези, които си го представят без

граници, забравят, че е ограничен броят на възможните книги. Аз се осмелявам да подсказва следното решение на този прастар проблем: *Библиотеката е безгранична и периодична*. Ако един вечен пътешественик тръгне в която и да е посока, той би се убедил след много векове, че едни и същи книги се повтарят в един и същ безпорядък, който с повторението се превръща в порядък: Порядъкът. Тази изящна надежда е утеха за самотата ми^[6].

Мар дел Плата, 1941 г.

[1] Вечно (лат.) — бел.прев. ↑

[2] Оригиналният ръкопис не съдържа цифри и главни букви. Пунктуацията се свежда до запетая и точка. Тези два знака заедно е разстоянието между буквите и двапет и двете букви на азбуката са задължителните двапет и пет знака, изброени от непознатия автор — бележка на аржентинския издател. ↑

[3] По-рано на всеки три галерии е имало по един човек. Самоубийствата и белодробните заболявания са нарушили това съотношение. Спомням си с неизказана скръб: понякога пътешествах много нощи подред по гладки стълби и коридори, без да срещна нито един библиотекар — бел.авт. ↑

[4] Достопочтеният Беде (672–735) — английски историк и теолог, автор на „Църковна история на английския народ“ (731 г.) — бел.прев. ↑

[5] Повтарям: достатъчно е една книга да бъде възможна, за да съществува. Изключено е само невъзможното. Например: нито една книга не може да бъде същевременно и стълба, макар че без съмнение има книги, които отричат и доказват подобна възможност, и други, чиято структура съответства на структурата на една стълба — бел.авт. ↑

[6] Летисия Алварес де Толедо отбелязва, че тази огромна Библиотека е излишна; всъщност достатъчен би бил *един-единствен том* с обикновен формат, отпечатан с кегел девет или десет пункта, състоящ се от безкраен брой безкрайно тънки листове. (В началото на седемнайсети век Кавалиери е казал, че всяко геометрично тяло представлява безкраен брой плоскости.) Такъв изящен *вадемекум* (наръчник (лат.) — бел.прев.) не би бил удобен за работа: всеки видим

лист би се раздвоявал на други като него; непостижимият за ума среден лист не би имал обратна страна — бел.авт. [↑](#)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.